

ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ И САВРЕМЕНИ СВЕТ

Зборник радова

НАУКА И САВРЕМЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ 5
2016

НАУКА И САВРЕМЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ
ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ И САВРЕМЕНИ СВЕТ

Библиотека
НАУЧНИ СКУПОВИ
I ТОМ

Уредници

Проф. др Бојана Димитријевић
Проф. др Гордана Ђигић

Рецензенти

др Слађана Ристић Горгиев
др Јасмина Наумоска
др Ема Миљковић
др Божица Младеновић
др Разуваева Татјана Николаевна
др Љубиша Златановић
др Бисера Јевтић
др Бране Микановић
др Никола Божиловић
др Срђан Шљукић

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

**ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ
И
САВРЕМЕНИ СВЕТ**

Тематски зборник радова

Ниш, 2016.

Сва ауторска права задржана. Збрањено је свако неовлашћено умножавање,
фотокопирање или репродукција делова текста.

САДРЖАЈ

ФИЛОЗОФИЈА И САВРЕМЕНИ СВЕТ

Srboљjub Dimitrijević „RAZLIKA“ U USPOSTAVLJANJU POЈMOVA „SVET“ I „SAVREMENI SVET“ ...	11
Зоран Димић О ГАЛЕНОВОМ СХВАТАЊУ ЉУДСКЕ ПРИРОДЕ	21
Горан Ружић ПРОБЛЕМ ПРОСТОРНОСТИ СВЕТА У ХАЈДЕГЕРОВОЈ ОНТОЛОГИЈИ	33
Milica Rašić HANA ARENT: SLOBODA PROTIV SLOBODNE VOLJE	47
Стефан Којовиц ПОЈАМ ПРАЗНЕ СЛОБОДЕ – ИМАНУЕЛ КАНТ И АЛБЕР КАМИ	57
Filip Drača AKTUALNOST UТОPIJSКИН ПРОЈЕКТА 20. STOLJEЋА U KRIZI VELIKИН NARATIВА	67
Aleksandar Pešić FAJERABEND I <i>PROTIV METODE</i>	77
Dušan Milenković ESTETIKA IMPROVIZACIЈE – STVARALAČKA SLOBODA U DŽEZU I NJENE GRANICE	91
Душица Ђокић ФИЛОСОФСКИ РЕАЛИЗАМ ИВЕ АНДРИЋА И ФИЛОСОФИЈА ХАЈДЕГЕРА – СЛИКАЊЕ ДУХОВНОГ ПОРТРЕТА САВРЕМЕНОГ СВЕТА БУДУЋИХ ЕПОХА ...	105

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРЕ И ПРЕОБРАЖАЈ ИДЕНТИТЕТА

Ljubiša Zlatanović ZNAČENJE KULTURE I IDENTITETA U GLOBALNOM DOBU: NEKA KONCERTUALNA PITANJA	119
Марина Даниловска, Марина Спасовска ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ИДЕНТИТЕТОТ	129
Slobodan Miladinović GLOBALIZACIЈA: IZMEĐU GLOBALNIH IDENTITETA I SUKOVA CIVILIZACIЈA	141
Александра Самокал Јовановић, Биљана Продовић Милојковић УТИЦАЈ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ И ТРАНЗИЦИЈЕ НА ИДЕНТИТЕТЕ И ИДЕНТИФИКАЦИОНЕ ПРОЦЕСЕ МЛАДИХ НА БАЛКАНУ	159

Драгана Стјепановић Захаријевић, Јасмина С. Петровић ИДЕНТИФИКАЦИОНЕ МАТРИЦЕ У ЗЕМЉАМА У „ТРАНЗИЦИЈИ“: КОМПАРАТИВНА ПЕРСПЕКТИВА	171
Милош Јовановић ПРЕОБРАЖАЈ РЕЛИГИЈСКОГ ИДЕНТИТЕТА: СПИРИТУАЛНОСТ У СРБИЈИ	187
Бранислав Стевановић ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЛИТИЧКО-КУЛТУРНИХ ОРИЈЕНТАЦИЈА СТУДЕНАТА У НИШУ	201

ИСТОРИОГРАФИЈА И САВРЕМЕНО ДРУШТВО

Душан Бајагић, Софија Божић ИСТОРИЈСКЕ ДИМЕНЗИЈЕ АКТУЕЛНИХ ТЕМА САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА – ПРЕМА ПИСАЊУ СРПСКОГ/КЊИЖЕВНОГ ЛИСТА (2002–2015)	223
Милош Ђорђевић КОЛОНИЗАЦИЈА НЕМАЦА У СРБИЈИ У 18. ВЕКУ У ИСТОРИОГРАФИЈИ ...	237
Владимир Петковић, Милан Момчиловић ИНСТИТУЦИЈА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ ПО СРЕТЕЊСКОМ УСТАВУ	247
Мирослав Пешић, Божица Младеновић ПОЛИТИЧКЕ ГРУПАЦИЈЕ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ ЗА ВРЕМЕ НАМЕСНИШТВА ОД 1868. ДО 1872. ГОДИНЕ	259
Иван Митић ПРЕГЛЕД КОНЗУЛАРНИХ ОДНОСА СРБИЈЕ И АУСТРО-УГАРСКЕ У ПЕРИОДУ 1875–1889. ГОДИНЕ И СТАВ СРПСКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ	271
Славиша Недељковић СТАРА СРБИЈА ОД 1894. ДО 1897. ГОДИНЕ (ОД УСТАНКА НА КРИТУ ДО ГРЧКО-ТУРСКОГ РАТА)	279
Славољуб Станковић ГРАЂАНСКА ЕЛИТА НИША II: КОЊИЧКИ ПУКОВНИК ВЛАДИСЛАВ А. МИЛИЋЕВИЋ И ТЕШМАН Р. НИКОЛИЋ, УЧИТЕЉ И НАРОДНИ ПОСЛАНИК	293
Милош Дамјановић ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ПОЧЕТКОМ 1904. ГОДИНЕ У ПИСМУ СРПСКОГ КОНЗУЛА У ПРИШТИНИ МАРКОВИЋА РУСКОМ КОНЗУЛУ У ПРИЗРЕНУ ТУХОЛКИ	311
Славиша Бишевац ПРВИ СВЕТСКИ РАТ У УЏБЕНИЦИМА ИСТОРИЈЕ ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ	321
Ирина Лавриненко ГЕНЕЗИС КОНЦЕПЦИЈИ СОЛИДАРНОГ ОБШЕСТВА: РОССИЙСКАЯ РЕГИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА	333

ДИЛЕМЕ У ПСИХОЛОШКОЈ ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ

Игорь Карицкий ДИЛЕММЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ	347
Марияна Няголова ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИТЕ ДИЛЕМИ В ТВОРЧЕСТВОТО НА АНДРЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ БРУШЛИНСКИ	359
Ирина Антоненко ДИЛЕММА: ДОВЕРИЕ – НЕДОВЕРИЕ	375
Владимир Зотов ПСИХОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ	387

ПЕДАГОШКА ДОСТИГНУЋА У ФУНКЦИЈИ САВРЕМЕНОГ УНИВЕРЗИТЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА

Грозданка Гојков НАУКА И УНИВЕРЗИТЕТ У ПОСТМОДЕРНОМ СВЕТУ	401
Мирослав Кука, Јове Талевски СТРУКТУРАРНЕ ПРОМЕНЕ У ФУНКЦИЈИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА	419
Jelena Maksimović, Jelena Osmanović UNIVERZITETSKI NASTAVNIK I NJEGOVA ULOGA U BOLONJSKOM PROCESU	427
Зоран Станковић, Невена Димић МЕСТО И УЛОГА ЕЛЕКТРОНСКОГ МЕНТОРСТВА У САВРЕМЕНОМ УНИВЕРЗИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАЊУ	439
Бране Микановић ЕВАЛУАЦИЈА УНИВЕРЗИТЕТСКИХ НАСТАВНИКА И КВАЛИТЕТ НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА	451
Жана Бојовић ПЕДАГОШКА ДОСТИГНУЋА У ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ – ПЕРСПЕКТИВА СТУДЕНАТА УЧИТЕЉСКОГ ФАКУЛТЕТА	463
Nataša Birovljev INTERKULTURALNI PRISTUP U OBRAZOVANJU	473
Bisera Jevtić, Marina Ćirić PREDRASUDE I STEREOTIPI O STIGMATIZOVANIM GRUPAMA	485
Marina Matejević VASPITNI STIL RODITELJA I ŠKOLSKO POSTIGNUĆE ADOLESCENATA – PREGLED LITERATURE	499

Маргарита Терзиева ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ ИДЕИ НА ЕЛИЗАВЕТА ВОДОВОЗОВА И ТЯХНАТА БЪЛГАРСКА ПРЕВОДНА РЕЦЕПЦИЯ	509
---	-----

**МЕДИЈИ У ПРОЦЕСУ АФИРМАЦИЈЕ НАУКЕ И СТРУКЕ И ОЧУВАЊА
УНИВЕРЗИТЕТСКЕ АУТОНОМИЈЕ**

Vladeta Radović, Milan Dojčinović ULOGA MEDIJA U PROCESU AFIRMACIJE NAUKE I KULTURE	517
Владета Радовић, Иван Калаузовић ТЕХНОЛОШКА КОНВЕРГЕНЦИЈА – КЉУЧ ЈАЧАЊА МЕДИЈСКЕ И УНИВЕРЗИТЕТСКЕ АУТОНОМИЈЕ	537
Андреј Благојевић, Татјана Ђукић НОВИ МЕДИЈИ КАО ПРОСТОР АФИРМИСАЊА НАУКЕ	549
Зоран Арацки, Маја Костадиновић УЛОГА МЕДИЈСКОГ ОБРАЗОВАЊА У КРЕИРАЊУ ПРОГРАМА ЛОКАЛНИХ ТЕЛЕВИЗИЈА	563
Велибор Петковић, Душан Алексић УЛОГА СТУДЕНТСКИХ МЕДИЈА У ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈИ НОВИНАРСКЕ СТРУКЕ И РАЗВОЈУ КРИТИЧКОГ МИШЉЕЊА – СТУДИЈА СЛУЧАЈА: СТУДЕНТСКИ ДНЕВНИ ЛИСТ	577
Miljana Nikolić, Ivana Stojković SLOBODA MEDIJA KAO USLOV OČUVANJA NOVINARSKЕ PROFESIJE	593
Ivan Cvetanović, Miljana Nikolić LOKALNA TELEVIZIJA ZONA PLUS U E-OKRUŽENJU (STUDIJA SLUČAJA)	605

СТУДКОН 1

Анђелија Милић (НЕ)МОГУЋНОСТ АПОФАТИЗМА У ДОБУ НИХИЛИЗМА	619
Андријана Мијајловић ИСЛАМИЗАЦИЈА У РУДАРСКИМ ПРЕДЕЛИМА СРБИЈЕ И БОСНЕ У ПРВОМ ВЕКУ ОСМАНСКЕ ВЛАДАВИНЕ	629
Тијана Станисавић БАНАТСКИ НЕМЦИ. ЕТНИЧКИ ЕЛЕМЕНТ КАО ФАКТОР МОДЕРНИЗАЦИЈЕ У БАНАТУ ОД XVIII ВЕКА	639

ИСТОРИЈСКЕ ДИМЕНЗИЈЕ АКТУЕЛНИХ ТЕМА САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА – ПРЕМА ПИСАЊУ СРПСКОГ/КЊИЖЕВНОГ ЛИСТА (2002–2015)

Сажетак: У последњих петнаестак година одређена питања из наше прошлости, о којима наука још увек није дала последњу реч, подстичу бурне полемике и дубоке поделе у српском друштву. Питање стварања и разарања југословенске државе, судбина Косова и Метохије, Војводина, однос према Истоку и Западу и друго, проблеми су из прошлости који су и даље живи и актуелни, оптерећујући и нашу савременост. Ова питања имала су одјека и на страницама *Српског/Књижевног листа*, периодичне публикације која се на српској медијској сцени појавила 2002. године. Као месечник за књижевност, културу и друштвена питања, *Српски/Књижевни лист* је у више од 100 до сада објављених бројева дао допринос обавештавању јавности о многим спорним питањима која је историја оставила у садашњости.

Кључне речи: *Српски/Књижевни лист*, југословенска држава, Косово и Метохија, Војводина, Исток и Запад, политичари, интелектуалци

У последњих петнаестак година одређена питања из наше прошлости, о којима наука још увек није дала последњу реч, подстичу бурне полемике и дубоке поделе у српском друштву. Полемике се воде у електронским и штампаним медијима, изазивајући недоумице и запитаности у широј јавности. Питање стварања и разарања југословенске државе, судбина Косова и Метохије, Војводина, однос према Истоку и Западу и друго, проблеми су из прошлости који су и даље живи и актуелни, оптерећујући и нашу савременост. Ова питања имала су одјека и на страницама *Српског/Књижевног листа*, периодичне публикације која се на српској медијској сцени појавила 2002. године. Као месечник за књижевност, културу и друштвена питања, *Српски/Књижевни лист* је у више од 100 до сада објављених бројева, пером историчара, професора, научника различитих усмерења, уметника, новинара, писаца и публициста, оних који су још увек међу нама, али и оних који су нас давно напустили, дао допринос обавештавању јавности о многим спорним питањима која је историја оставила у садашњости.

Од нестанка југословенске државе с политичке карте Балкана прошло је већ четврт века. Ипак, свеопшта, дуготрајна друштвена криза, економске тешкоће и ег-

¹ bajagicdusan@yahoo.com

² sofijamisa@yahoo.com

зистенцијална несигурност, велика очекивања праћена бројним разочарањима, узроковали су појаву тзв. југоносталгије, односно обожавања титоистичке Југославије.³ Југоносталгичари, међу којима је највише припадника једног, од друштва отуђеног дела српске елите, ослањајући се на кратко памћење старијих генерација и незнање млађих, подстичу стварање мита о златном добу акцентујући, пре свега, као најважније, полуистине о материјалном благостању грађана те државе, а занемарујући многе друге чињенице које негирају југоносталгичарско виђење Југославије као земље слободе, једнакости и равноправности. Било како било, српски народ је у тој држави провео скоро цео 20. век и она је део његовог колективног памћења, непрестано управљајући ка себи погледе како нових нараштаја, тако и оних који је носе у свом непосредном искуству. Зато је потпуно разумљиво интересовање редакције и сарадника *Српског/Књижевног листа* за велику тему Југославије и југословенства, за повремено враћање тој теми и анализу њених различитих садржаја.

Треба, наравно, поћи од почетка, од момента када су постављени темељи развоја југословенске идеје. У *Књижевном листу* је објашњено да су идеју о Србима и Хрватима као једном народу припремили филолози.⁴ Другим речима, да је схватање које је преовладало у науци 19. века, како је нација заједница језика, односно, да је језик основни конститутивни елемент нације, те како нација обухвата све житеље једног простора на коме се говори истим језиком,⁵ пресудно утицало на заузимање става да су Срби и Хрвати један народ. У *Књижевном листу* је, међутим, доведен у питање легитимитет Бечког договора⁶ јер га, осим Вука Караџића, није потписао ниједан Србин из Кнежевине Србије, нити икаква утицајна и угледна личност потписале са српске и хрватске стране, будући да иза самог договора није стајала ниједна српска или хрватска културна институција. Према овом тумачењу, то је био приватан договор који је потом општеприхваћен као велика културна тековина, а српска филолошка школа тада је почела да утире пут ономе што ће пропагирати Јован Скерлић и Јован Цвијић – југословенству.⁷ За разлику од Срба, који „имају потребу да беже од свог идентитета“ и који се лако „лепе“ за утопистичке идеје, Хрвати су водили прагматичну политику. Свесни чињенице да Хрватска, Славонија и Далмација не може да опстане ако своју специфичну територију облика полумесеца не допуни простором Босне и Херцеговине, они су таквим, хрватским и великохрватским тежњама дали неутрално југословенско име како би њиме придобили и Србе, тврди за *Књижевни лист* један од најкомпетентнијих савремених историчара ове проблематике.

³ Више о томе: Ivana Spasić, „Jugoslavija kao mesto normalnog života: sećanja običnih ljudi u Srbiji“, *Sociologija* 4/2012, 577–594; Emilija Mijić, „Yustalgija: sećanje i materijalna kultura socijalizma kao okvir za konzumiranje sadašnjosti“, *Етноантрополошки проблеми* 3/2011, 763–782; Nataša Simeunović-Bajić, „Jugonostalgija kao istraživački koncept istorije komuniciranja: moguće perspektive istraživanja“, *Етноантрополошки проблеми* 1/2012, 127–141.

⁴ Предраг Протић, „Два неспоразума“, *Књижевни лист* (даље: *КЛ*, односно *СКЛ*), бр. 55, 1. 3. 2007, 4.

⁵ Милорад Екмечић, *Стварање Југославије 1*, Београд 1989, 45–50, 381–402.

⁶ Бечки књижевни договор (1850) је споразум о заједничком књижевном језику Јужних Словена, за чију основу је узет штокавски дијалекат.

⁷ П. Протић, *н. д.*

Прозревши хрватске експанзионистичке намере, нераздвојно повезане с непризнавањем националне и политичке посебности Срба у Хрватској, Славонији и Далмацији и њиховим похрваћивањем, Срби су ипак извесно време одолевали на тај начин схваћеном југословенству. До попуштања је дошло почетком 20. века, када је немачки *Drang nach Osten* приморао хрватску политичку елиту да, силом прилика, пред растућом опасношћу од мађарских претензија на Хрватску потражи ослонац међу Србима. Ради тога, она им је понудила формулу о два племена истог народа на тлу Хрватске, Славоније и Далмације и компромис у виду формирања хрватско-српске коалиције је постигнут. Хрватско вођство, међутим, осим једног мањег дела, никада није изгубило визију самосталне хрватске државе и није се одрицало хрватства у име југословенства. Зато је и ово друго, тзв. коалиционашко југословенство, за њега било само покушај налажења излаза из тешког положаја узрокованог неповољном међународном ситуацијом. И догађаји који су уследили – ратни пожар глобалних размера, гурали су Хрвате у Југославију јер, припадајући пораженој страни 1918, Хрвати тада нису били у прилици да оформе посебну државу. Ступајући, у суштини мимо своје воље, под притиском тренутних околности у Југославију, хрватска политичка елита је од почетка показивала да није привржена југословенској идеји и да је велика балканска заједница за њу само транзитно подручје преко кога треба проћи да би се дошло до крајњег циља, издвајања етнички и верски чистог хрватског простора као међународно признатог субјекта.⁸

Невољно се задржавајући у Југославији, Хрвати су систематски радили на њеном слабљењу и растакању, а из *Српског/Књижевног листа* сазнајемо да је начин на који ће се борити за њену демонтажу постао очигледан већ на Женевској конференцији 1918, када су се заузели за кон/федерално уређење будуће државе.⁹ Ипак, један од еминентних српских интелектуалаца старије генерације, чија је реч имала велику тежину, Слободан Јовановић, и после више од две деценије непрекидних напетости, неспоразума и сукоба између Срба и Хрвата, у тренутку када је била створена хрватска држава у држави, под именом Бановине, и даље је био убеђен да се југословенство може спасити, мада не више као национална, већ као државна идеја. Настало из чисто прагматичних разлога, када је угарска политичка идеја угрожавала Хрвате, а Хабзбуршка монархија спречавала економски развитак Србије, југословенство, предвиђао је професор Јовановић, из истих разлога има будућност: само удружени и ослоњени једни на друге, мали народи имају шансу за очување слободе и развој свих својих потенцијала.¹⁰

⁸ Василије Крстић, „Циљеви југословенских политика“, *КЛ*, бр. 55, 1. март 2007, 3–4. Више о овој теми видети у другим радовима истог аутора: „Југословенство“, *Срби 1903–1914: историја идеја*, приредио Милош Ковић, Београд 2015, 143–152; *Геноцидом до велике Хрватске*, Нови Сад – Београд 1998.

⁹ Мирослав Свирчевић, „Различита тумачења Крфске декларације: кад су почели неспоразуми Срба и Хрвата у Југославији“, *СКЛ*, бр. 1/106, октобар 2012, 2.

¹⁰ Слободан Јовановић, „Југословенска мисао у прошлости и будућности“, *КЛ*, бр. 67, 1. 3. 2008, 1, 16–17. В. и: Слободан Јовановић, *Из историје и књижевности I*, Сабрана дела Слободана Јовановића, том 11, Београд 1991, 567–576.

Бавећи се темом југословенске идеологије, редакција *Српског/Књижевног листа* настојала је, као што видимо, да је осветли из различитих перспектива. Због тога и јесте поново прештампала већ од раније познат текст знаменитог српског научника, који пре свега сведочи о духовној ситуацији времена у коме је настао и потврђује речи данашњих стручњака да српска политичка и интелектуална елита није познавала партнере с којима је улазила у нову државу, али и да ни после двадесетогодишњег искуства заједничког живљења није успела да се ослободи заблуда и до краја прозре њихове, давно осмишљене и унапред зацртане, планове и програме.

Питање југословенства у *Књижевном листу* је сагледано на још један, оригиналан начин, прављењем поређења с косовским заветом Срба. Према овом тумачењу, када је Косово после Првог балканског рата освећено и ослобођено, српску националну свест, у којој је тада остао вакуум, морао је попунити неки мит. Тај мит било је југословенство, као вид изопаченог косовског опредељења. Као што су некада косовски јунаци претпоставили небеско царство земаљском, сада је – полазећи од чињенице да је Југославија српско дело и од заблуде да је она остварење вековног српског сна – српство требало жртвовати југословенству, односно нижу вредност вишем идеалу. Проблем са конструисањем мита који је требало да заузме место косовске истине, настаје када се узме у обзир, сматра аутор *Књижевног листа*, да југословенство није било никакав виши идеал и да га остали Југословени нису тако доживљавали. Тај мит није успео да се учврсти зато што југословенство није имало своје хероје и мученике, будући да су хероји и мученици заслужни за стварање Југославије потекли из српског народа. Прилику да југословенски мит добије првог хероја и мученика пружила је тек погибија краља Александра Карађорђевића, човека који је страдао зато што је покушавао да од разнородних народних групација створи југословенску нацију. У подржавању тог мита и рађању његовог јунака лежи и смисао крилатице „Чувајте ми Југославију“, приписане краљу као последња жеља коју је саопштио члановима пратње пре него што је издахнуо.¹¹

Жеља краља Александра на неки начин и на извесно време и јесте била испуњена. Распарчана између окупатора, југословенска држава обновљена је после Другог светског рата и, упркос бројним проблемима, опстала је све до пред крај 20. века. У овом раздобљу њеног постојања на власти су били комунисти предвођени Јосипом Брозом Титом који је својом вишедеценијском владавином дао печат феномену комунистичке диктатуре, назване по њему – титоизам. Иако је од Титове смрти прошло више од тридесет година, сведоци смо митологизације његове личности у одређеним круговима српског друштва и међу појединцима југоносталгичарске оријентације.¹² Један од сарадника *Српског/Књижевног листа* анализирао је овај феномен, полазећи од историјске истине која указује на негативне и погубне последице титоизма за Србију

¹¹ Предраг Протић, „Недоумице око једне крилатице“, *КЛ*, бр. 2, 1. 9. 2002, 5.

¹² О феномену тзв. титосталгије, као делу југоносталгије, в. више: Mitja Velikonja, *Titostalgija*, Beograd 2010.

и српски народ.¹³ Ако је тако, уколико су научни и стручни кругови критички сагледали његову личност и његову власт, ако је титоизам укинуо вредности грађанског друштва, демократије и политичког плурализма, подстицао и јачао мит о великосрпској хегемонији и потискивао историјску истину о геноциду над Србима у НДХ, распарчао Србију и сузбијао свест о вредностима и значају српске културне традиције, зашто се негује култ Јосипа Броза као харизматске личности која заслужује симпатије, па чак и обожавање? Аутор на кога се позивамо налази да су корени таквог односа према Титу „у суштини психолошки плитки и везани су за банално преовладавање емоционалног над интелектуалним и пренебрегавање неких битних чињеница без којих се не може донети адекватна оцена о титоизму“. За њега нема никакве сумње да се не може говорити о харизми личности која је на власт дошла насиљем и одржавала се на тој власти репресијом, те да се позитивним односом према Титу исказује веома низак ниво компетентности да се процене сопствени аутентични интереси. У томе се, пак, одражава стање друштва лишеног укореењених либералних традиција и демократских слобода. Другим речима, ради се о ниском нивоу опште, а посебно политичке културе грађана. Тек када би се променили услови који су је омогућили, односно, када би се успоставило стабилно друштвено стање у коме би се већина осећала сигурно и задовољно, могла би нестати Титова идеализована слика, закључак је аналитичара мита о Јосипу Брозу.¹⁴

Поред феномена везаних за настајање и трајање југословенске државе, велико интересовање наше јавности изазива питање њене дезинтеграције. То није промакло редакцији *Српског/Књижевног листа* те је на својим страницама обезбедила простор и за ову тему. Захваљујући томе, читаоци су могли да се обавесте како је растакање Југославије започело већ у Титово време, иако је он преминуо тек 1980. године. Уставом из 1971. „републике су постале суверене државе, а Југославија претворена у виртуелну творевину“, јер су у највиши правни акт унети готово сви захтеви хрватског руководства које је Тито оптужио за сепаратизам.¹⁵ Поред унутрашњих снага, на разарање Југославије утицао је и спољни фактор што, према мишљењу једног од стручњака који су се бавили наведеном темом, представља европски злочин. Својом погрешном и несумњиво пристрасном политиком, оне европске земље чија је реч била од пресудног значаја допринеле су, сматра наш стручњак, нестанку једне мултикултурне и мултиконфесионалне државе, дакле, државе која је већ имала сва обележја и вредности за које се залаже Европска унија. Уместо да подрже демократизовање Југославије, те земље су подржале њено разбијање и, правећи

¹³ Међу стручњацима који су се бавили овим феноменом преовлађује схватање да титоизам одређују три чиниоца, концентришући се више него у било ком другом периоду српске историје: недемократско стање, противрпско кретање и привид слободе. Мило Ломпар, *Дух самопорицања: прилог критици српске културне политике*, Нови Сад 2011, 32.

¹⁴ Бојан Јовановић, „Митологизација Јосипа Броза и потискивање титоистичког зла“, *СКЛ*, бр. 10/115, јануар, фебруар и март 2015, 1, 3.

¹⁵ Перо Симић, „Југославија је растурина 1971, а не 1991!“, *СКЛ*, бр. 10/115, јануар, фебруар и март 2015, 12.

међународноправни преседан, одобриле формирање нових националних држава признавањем југословенских република као суверених и независних држава.¹⁶

Разарање Југославије настављено је разбијањем Србије путем проглашења тзв. Републике Косово на територији суверене Републике Србије. На тај догађај *Српски/Књижевни лист* је реаговао објављивањем саопштења са скупа *Косово: катастрофа која се може избећи*, одржаног 17. јануара 2008. у Лондону. У саопштењу нашег представника речено је како би за остварење моноетничког албанског програма „независног Косова“ било неопходно извршити акт агресије, применити силу и погизити све принципе, законе и установе међународног права, негирати емпиријске чињенице, здрав разум и сваки морални разлог.¹⁷ Ипак, већ 17. фебруара у Приштини је усвојена сецесионистичка Декларација о независности и нелегитимна и нелегална тзв. Република Косово је проглашена за независну и суверену државу. Тим поводом, у *Српском/Књижевном листу* је објављено неколико текстова о могућностима решавања косовског питања и односу Европе према Србији,¹⁸ али је о јужној српској покрајини писано и пре сецесије, као и у потоњем периоду. Пажња редакције била је усмерена нарочито на уништавање и скрнављење манастира и цркава, па је донет прецизан попис пострадалих православних светиња у периоду од јуна до октобра 1999. и од 17. до 19. марта 2004. На првом списку се нашло 76 објеката, а на другом 30.¹⁹ У *Српском/Књижевном листу* је било и других текстова који су се бавили културном баштином Косова и Метохије, и то манастирима и црквама, старим српским гробљима и градовима, испосницама и ћелијама, претварањем цркава у џамије после успостављања османлијске власти.²⁰ Поред споменика културе, разматран је и положај српског народа од Берлинског конгреса 1878. до ослобођења 1912. Захваљујући томе, читалац сазнаје како су током те три и по деценије Срби у Старој Србији били препуштени на милост и немилост војним формацијама „Арбанашке (Призренске) лиге“ и мухацирима, албанским избеглицама из Нишког санџака, како су због зулума у све већем броју напуштали своју земљу и селили се у Србију, што је водило пражњењу српског етничког простора у пограничним деловима Косовског вилајета, како је Србија предузимала разне мере (политичке, верско-просветне,

¹⁶ Данило Н. Баста, „Нови алпски ветрови“, *КЛ*, бр. 1, 1. 7. 2002, 4.

¹⁷ Љубомир Кљакић, „Србија и корпоративна империја“, *КЛ*, бр. 67, 1. 3. 2008, 2.

¹⁸ „Аргументи за решење косовског проблема“, *КЛ*, бр. 76, 1. 12. 2008, 1; Славољуб С. Лекић, „Европско поигравање Србијом“, *КЛ*, бр. 76, 1. 12. 2008, 2.

¹⁹ „Уништени и оскрнављени манастири и цркве на Косову и Метохији“, „Најновији допуњени и исправљени списак православних светиња пострадалих на Косову и Метохији од 17. до 19. марта 2004. године“, *КЛ*, бр. 20, 1. 4. 2004, 1–2.

²⁰ Милан Ивановић, „Средњовековне писарнице (Скрипторији)“, *КЛ*, бр. 103, 1. 1. и 1. 2. 2012, 2–3; Милан Ивановић, „Средњовековне испоснице-цркве и ћелије“, *СКЛ*, бр. 1/106, октобар 2012, 24; Милан Ивановић, „Претварање метохијских цркава у џамије“, *КЛ*, бр. 104, 1. 3., 1. 4. и 1. 5. 2012, 12. Неведени текстови представљају одломке из књиге која је уследила: Милан Ивановић, *Метохија: споменици и разарања*, Нови Сад – Београд 2013.

дипломатске, чак и мере тајног наоружавања становништва) не би ли заштитила српски народ. Треба подвући и оно што је речено о улози Аустро-Угарске, будући да је управо Двојна монархија – којој су Србија и Срби у Старој Србији били основна сметња у остварењу експанзионистичких планова – подстицала насиља над Србима.²¹ *Српски/Књижевни лист* није заобишао ни битно питање исламизације Срба,²² а фокусирао се и на новију историју и улогу комуниста и Тита у припремању терена за отцепљење Косова. Као општа претпоставка сепаратистичких тенденција свих народа и националних мањина Југославије наведена је политика КПЈ која је Југославију прогласила вештачком творевином и њено разарање учинила својом званичном доктрином. А као на посебну претпоставку указано је на Титово држање, будући да је већ на крају Другог светског рата Јосип Броз „прикључење“ Косова и Метохије Србији поставио као привремено решење, до коначног регулисања питања независности Албаније. И више пута касније он је, како произлази из резултата истраживања публикованог у *Српском/Књижевном листу*, индиректно подржавао отцепљење јужне српске покрајине: 1968. је дозволио да се Космет званично назове Социјалистичка Аутономна Покрајина, као што су југословенске републике, које су ускоро добиле атрибуте државности, назване социјалистичким републикама (с великим почетним словима С и Р); после сепаратистичких демонстрација Албанаца, чији је значај јавно миноризовао, сусревши се (1970) с вођом косовских Албанаца Фадиљом Хоцом, саветовао га је да продужи путем којим је пошао; одбио је предлог председника ЦК СК Србије да у говор захвалности поводом примања повеље почасног доктора Приштинског универзитета (1975) у неупадљивом облику помене да је Косово у саставу Србије итд.²³

Недуго после сецесије Косова, српску јавност је узнемирило усвајање новог Статута Војводине 2009. године.²⁴ Подстакнута мишљењем компетентних аналитичара да се ради о документу који „потенцијално може да иницира далекосежне дезинтегративне политичке и културне процесе“, редакција *Српског/Књижевног листа* је поново прештампаала текстове неколико знаменитих српских интелектуалаца из Војводине, први пут објављене 1928, поводом де-

²¹ Душан Т. Батаковић, „Србија и заштита српског народа у Косовском вилајету 1877–1912“, *СКЛ*, бр. 2/107, новембар и децембар 2012, 4. Више: Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд 1985; Душан Т. Батаковић, *Serbia's Kosovo Drama: a historical perspective*, Београд 2012; Душан Т. Батаковић, *Косово и Метохија: историја и идеологија*, Београд 2007; Душан Т. Батаковић, *Дечанско питање*, Београд 1989; Милош Јагодић, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Београд 2009.

²² Петар Костић, „Како је исламизована шар-планинска гора“, *КЛ*, бр. 23–24, 1. 7. и 1. 8. 2004, 17.

²³ Перо Симић, „Како је Тито постао мајка косовских Албанаца“, *СКЛ*, бр. 4/109, март и април 2013, 3.

²⁴ Подробније о Статуту: *Предлог Статута АП Војводине*: зборник радова са научног скупа одржаног 1. децембра 2008. у организацији Правног факултета Универзитета у Београду (редактор Ратко Марковић), Београд 2009; Василије Ђ. Крстић, *Историчар у времену преломних и судбинских одлука (интервју и изјаве 1985–2010)*, Нови Сад 2011, 463–473. О Статуту и уопште свим аспектима спора око аутономије Војводине в. текстове групе аутора у књизи: *Досије Аутономна Покрајина Војводина*, ур. Чедомир Антић, Београд 2014.

сетогодишњице Велике народне скупштине у Новом Саду, а написане на позив удружења академске омладине из Војводине. Текстови су донети зато што, како стоји у образложењу редакције, „дају значајне увиде не само у политичку генезу и борбу српског народа у Војводини за аутономију и њено присаједињење својој матици већ и разјашњавају порекло и континуитет неких од кључних узрока латентних, а повремено и отворених, аутономашких и сепаратистичких тежњи неких појединаца и политичких партија у Војводини“.²⁵

У наше време често се манипулише самим термином Војводина, који се представља као доказ посебног идентитета њених житеља. Међутим, један од истакнутих интелектуалаца за чији текст се определио *Српски/Књижевни лист*, Милан Кашанин, крајем треће деценије 20. века тврдио је да „нема Војводине и Војвођана у смислу неке одређене покрајинске свести“, те да пре Великог рата житељи тог простора никада нису свој крај називали Војводином нити себе Војвођанима. Добро познајући историју, Кашанин је с правом подвукао да је Српско Војводство трајало кратко и да су његове границе биле „сувише произвољне“ да би могло да остави дубок траг у широким слојевима народа.²⁶ Назив Војводина почео је систематски да се користи, сведочи Кашанин, тек од уједињења 1918, и то нетачно: у Војводину се не сврстава Срем, иако је он заиста припадао некадашњем Српском Војводству већ се њом обухвата, поред Бачке и Баната, још и Барања мада она никада није била у саставу Војводства. Проблем је и то што простор који се, по овом аутору, само из „комодитета“ назива Војводином нема свој културни, политички и привредни центар који би му дао обележја посебне покрајине. Војвода је некада имао службену престоницу у Темишвару, граду који се налази изван граница југословенске државе и који, самим тим, више никако не може бити главни град неког подручја Југославије.²⁷

Говорећи о проблемима Војводине и начинима на које их треба решавати, и Кашанин и остали његови савременици, аутори овог тематског блока, на које се ослонио *Српски/Књижевни лист*, разматрали су проблеме војвођанског српства не признајући постојање изграђене, дуготрајне, војвођанске покрајинске свести. Кашанин је, прихватајући само постојање једног специфичног менталитета својственог људима на тој територији, говорио о менталитету *српског* народа у Војводини, о бројним културним прегаоцима које је Војводина дала *српству*, о привредним организацијама *Срба* у Војводини.²⁸ Никола Радојчић је помињао учене *Србе* из Војводине који су помагали просвећивање културно заосталијих делова српства, иселјавање војвођанских *Срба* и планску колонизацију странаца међу *Србе* у Војводини, улогу Матице *српске* у просвећи-

²⁵ Маринко Лолић, „Уз овај избор“, *КЛ*, бр. 88/89, 1. 1. и 1. 2. 2010, 2.

²⁶ Војводство Србија и Тамишки Банат, како гласи тачан назив, проглашено је патентом од 18. 11. 1849. а укинато царским решењем од 27. 12. 1860. Подробније: Василије Ђ. Крестић, *Срби у Угарској 1790–1918*, Нови Сад 2013, 241–263.

²⁷ Милан Кашанин, „Српско војводство и Војводина“, *КЛ*, бр. 88/89, 1. 1. и 1. 2. 2010, 1.

²⁸ *Исто*.

вању Војводине.²⁹ Исто тако, Тодор Манојловић је истицао *српску* културу на војвођанском тлу и духовне и етичке способности војвођанског *српства*, захваљујући којима је створило *Српску* Војвдину и ушло у заједничку државу.³⁰ Очигледно је, према томе, да српски интелектуалци из Војводине нису на тај простор гледали као на некакву потпуно заокружену јединицу супротстављену Србији и српству већ, напротив, као на интегрални део јединственог и недељивог српског корпуса у оквиру заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца, створене 1918. године.

Поменувши неколико значајних имена из наше прошлости, дошли смо до питања положаја и улоге интелектуалаца, односно културно-духовне елите, за коју се већина аутора слаже да данас готово и не постоји, односно да је – бар онај њен део који има амбицију да очува аутономију – практично безначајан у својој изолованости и маргинализованости, док је њен већи део одавно одбацио илузију о аутономности и стао уз неки од центара моћи. А како је било некада? Трагајући у *Српском/Књижевном листу* за одговором на то питање, наишли смо на један текст из заоставштине Јована Цвијића, у коме је велики научник објаснио мотиве који су га навели да се посвети националном питању. Веома тежак положај народа у српским и југословенским крајевима, нарочито у Босни и Херцеговини и Македонији, о чему је стекао поуздана сазнања школујући се и путујући, пробудио је код Цвијића дубоке емоције и он је осетио потребу да нешто предузме у одбрану угрожених области. Питајући се „која је основа којом бисмо та питања пред светом вратили на пут истине и правде“, Цвијић је очигледно указивао на потребу упознавања међународне заједнице са чињеничним стањем, како би она коначно утицала на избављење потпуно занемареног и од свих заборављеног народа, препуштеног на милост и немилост својим господарима. За разлику од многих данашњих интелектуалаца, он није желео да се поведе за страним ауторима и олако преузме њихове неутемељене закључке препуне стереотипа и предрасуда. Иако није поздрављао „патриотско-шовинистички правац“ у домаћој литератури, веома му је сметало оно што је називао „псевдо-научни правац“ који је, према његовим увидима, преовлађивао у другим државама, ненаклоњеним Србима и осталим Јужним Словенима, а „који нам је сувише одрицао“. Тај исти правац препознавао је и у критичкој историографији и етнографији код Срба, која је однела победу крајем 19. века, и није га одобравао. Незадовољан постојећим стањем, Цвијић је дошао до закључка да су потребна нова радна прегнућа и зато се окренуо теренским истраживањима, као најсигурнијем путу за стицање тачних знања о разним аспектима националне проблематике.³¹

Насупрот интелектуалцима, који су скрајнути и потиснути, данас су у први план избили политичари. Њихова експонираност на јавној сцени сраз-

²⁹ Никола Радојчић, „Зла која притискају Војвдину“, *КЛ*, бр. 88/89, 1. 1. и 1. 2. 2010, 2.

³⁰ Тодор Манојловић, „Проблем Војводине“, *КЛ*, бр. 88/89, 1. 1. и 1. 2. 2010, 3.

³¹ Јован Цвијић, „О одговорности јавног радника и интелектуалца пред сопственим народом“, *КЛ*, бр. 42, 1. 2. 2006, 1, 15.

мерна је њиховој неспособности, властољубивости и корумпираности о којој постоји општа сагласност. У покушају да уз помоћ *Књижевног листа* проверимо да ли је тако било и у неким другим периодима српске историје, наишли смо на један текст, односно говор Јована Скерлића, универзитетског професора и књижевног критичара, интелектуалца који је, попут Цвијића, уживао велики углед у Србији и изван ње, код Срба у свим српским земљама, одржан у Народној скупштини 1912. године. Скерлићев живот био је „светао и чист, сав устремљен ка служењу народу, састављен из самопрегора и жртве“, сећала се касније његова ученица Паулина Лебл Албала, чије је мемоаре *Српски/Књижевени лист* објавио у одломцима.³² Етичан, племенит, посвећен раду, Скерлић је осуђивао све оно што је било супротно његовим високим критеријумима. А таквих појава било је све више у политичком животу Србије у деценији која је претходила Великом рату. Скерлић је запажао да се стало с уобличавањем политичких идеја и идеологија, тако „да странке на изборе излазе са једним програмом“. Уместо с аутентичним политичким програмима, наиме, оне пред бирачима наступају с општим порукама и ставовима који се иначе сами по себи разумеју. Поједини народни посланици злоупотребљавају положај и узурпирају власт у својим срединама, претварајући се у праве локалне тиране. Криза политичког живота испољава се и кроз изборну корупцију и све веће уплитање финансијских кругова у политику која постаје инструмент за остваривање њихових интереса. Објашњавајући комплексност феномена политичке кризе, Скерлић је с правом указао на то да се у њеној основи налази морална криза, која се у првом реду испољава као криза јавног морала. А из већ постојећих озбиљних проблема у политичком животу настају нови проблеми, утолико што компетентни, образовани људи избегавају да уђу у политику, чиме законодавна и извршна власт остају ускраћене за присуство праве интелигенције, професионалних знања и неопходног искуства у вођењу послова. Према Скерлићевом разумевању, политика је „виши идејни живот, брига о јавном добру“ и, управо зато, они који деле ово његово схватање и спремни су да се заузму за општу ствар, показују незаинтересованост за учешће у текућој политици која се своди само на партијске обрачуне и борбу за власт.³³

Скерлићева упозорења, очигледно, нису дала резултате, јер су појединци и деценијама касније саветовали политичаре да поступају у складу с моралним нормама и фундаменталним вредностима. То је чинио, на пример, Јаша Продановић, српски политичар, публициста и књижевник, чији је чланак о моралу и политици из 1945. године пренео *Српски/Књижевени лист*. У том чланку Продановић је, између осталог, написао следеће: „Слободоумне идеје које је [политичар] у опозицији проповедао, мора на влади остварити, бар у најважнијим и најбитнијим тачкама. Оно против чега се у опозицији борио, не сме и не треба да примењује кад је на влади. Мора бити доследан, искрен и праведан. Мора

³² Паулина Лебл Албала, „Јован Скерлић“, *КЛ*, бр. 43, 1. 3. 2006, 15. Више: Paulina Lebl Albala, *Tako je nekad bilo*, Beograd 2005.

³³ Јован Скерлић, „Експлозија српске политике“, *КЛ*, бр. 1, 1. 7. 2002, 3.

створити установе, уредбе, законе и уставе с којима ће бити задовољан и кад с висине сиђе у низину“.³⁴

Добронамеран и исправан Продановићев савет требало би да послушају, у то нема сумње, и политичари 21. века. Јер, они чине управо то што је Продановић критиковао, говорећи једно док су у опозицији, а друго када су на власти. Њихова недоследност можда је најучљивија на питању односа према Европи према којој највише стреме баш они који су јој се, до пре извесног времена, највише супротстављали. Актуелизовано из политичких разлога, питање за и против Европе, односно опредељивања за Исток или Запад у српској историји, није оставило равнодушним ни сараднике *Српског/Књижевног листа*.

Нећемо рећи ништа ново ни непознато ако подсетимо на то да је нововековна Србија од почетка била заглавана у Европу, у контексту ослобађања од оријенталног наслеђа и повратка на пут развика, напретка и усвајања цивилизацијских тековина којих је била лишена током вишевековног ропства под Турцима. Бавећи се овом темом, и сарадници *Српског/Књижевног листа* запажали су да је с Првим српским устанком започео процес европеизације Србије и да је од заостале колоније империје у расулу, она за непун век успела да постане модерна европска држава. Први корак у том правцу представљала је скупштина у Остружници, претеча једне државне институције у земљи у којој таквих установа није било вековима. Други корак била је Велика школа, прва установа за образовање чиновника и јавних службеника у ослобођеној Србији, у погледу наставних планова и програма устројена по моделу средњоевропских просветних институција.³⁵

Велика школа је, међутим, деловала само неколико година, од 1808. до 1813. када је угушен Први српски устанак. Високо школство у Србији почело је поново да се развија тек од краја тридесетих година 19. века, али се српска омладина школовала и у великим европским центрима. Иако су се на тај начин генерације ђака формирале под утицајима европске културе, Срби су традиционално били везани и за православну Русију. На кога се ослонити, коме поклонити поверење, Истоку или Западу, била је зато стална дилема с којом се државни врх суочавао у вођењу спољне политике. Сарадници *Српског/Књижевног листа* истицали су у први план оне српске политичаре који су били присталице независне, модерне и културне српске државе која ће, не приклањајући се ниједној великој сили, ни Русији нити Аустроугарској, своје место наћи у европској породици народа. Један од таквих политичара био је Милан Пироћанац, министар, председник владе и шеф Напредне странке. Пироћанац је указивао на „преживелост окамењеног схватања да се Србија због свог географског положаја мора приклонити којој великој сили и да је исти положај онемогућава у вођењу самосталне народне политике“. Његово гледиште било је да је „модерној и културној Србији место у Европи, којој сталним напредовањем треба показати да Србија није, нити ће бити

³⁴ Јаша Продановић, „Морал и политика“, *КЛ*, бр. 71/2, 1. 7. – 1. 8. 2008, 2.

³⁵ Предраг Протић, „Сретење – дан када су се поново среле Србија и Европа“, *КЛ*, бр. 18. 1. 2. 2004, 2.

сателит Аустрије или Русије, да су њени интереси мир и напредак на Балкану и да јој треба помоћи да истраје на том путу“³⁶. Услов опстанка Србије као независне државе је поистовећивање сопствених интереса с европским, уз одржавање пријатељских односа са две силе.³⁶ Сличних је схватања био још један великан српске политике, али и науке, Стојан Новаковић, кога такође срећемо на страницама *Српског/Књижевног листа*. Напредњак попут Пироћанца, он је најпре био проевропски оријентисан политичар, затим присталица проруске оријентације да би, најзад, постао противник и аустрофилства и русофилства, односно ослањања на ма коју велику силу. Вишегодишње искуство научило га је, по свему судећи, како Србија у међународним односима треба да се узда само у сопствене снаге и да не очекује никакву подршку и помоћ са стране.³⁷

Но, без обзира на то да ли су били окренути Западу, Истоку или пледирали за изградњу сопственог пута у међународној политици, Срби су градили врло блиске личне везе с припадницима других народа. Иако је затворено и неповерљиво српско друштво тешко прихватало све што долази из других средина, бројни српски политичари и интелектуалци женили су се, како откривамо у *Српском/Књижевном листу*, странкињама које су најчешће упознавали током школовања у европским престоницама и доводили их у своју земљу. То су учинили Владан Ђорђевић, Александар Јовичић, Риста Вукановић, Јован Скерлић, па чак и прослављени српски војвода Живојин Мишић, а странкињама су били ожењени и Вук Караџић и Михаило Пупин.³⁸ Провевши најлепше године младости далеко од своје земље, српски интелектуалци су сматрали да су добро упознали Европу и, очарани њеном културом, покушавали су да своје одушевљење европским вредностима пренесу на свој народ. Богдан Поповић, професор Београдског универзитета и познати књижевни критичар и теоретичар, желео је да подстакне Србе да од Енглеза преузму све оно чиме је он сам био фасциниран. У једном надахнутом предавању, објављеном у кратковременом часопису *Мисао* (Оксфорд, 1918–1919) и прештампаном у *Српском/Књижевном листу*, Поповић је говорио о хуманости, доброты, саосећајности, срдачности, љубазности, искрености – врлинама које су Енглези изградили током времена васпитањем и самодисциплином, и које су најзад постале део њиховог националног карактера. Он се надао да ће истим врлинама, које се граде вољом и навиком, да би се претвориле у другу природу и коначно прерасле у праву природу, овладати и његов народ и да ће оне, у догледној будућности, постати препознатљив саставни део његовог колективног бића.³⁹

Као што видимо из свега изложеног, редакција *Српског/Књижевног листа* спремно је реаговала на изазове које је пред њу поставило савремено друштво.

³⁶ Сузана Рајић, „Милан Пироћанац – Заједнички интереси Србије и Европе“, *КЛ*, бр. 64, 1. 12. 2007, 18–19.

³⁷ Сузана Рајић, „Новаковићеви аманети“, *СКЛ*, бр. 13/118, септембар, октобар и новембар 2015, 4–5.

³⁸ Александра Вулетић, „Странкиње – `српске снахе““, *КЛ*, бр. 21, 1. 5. 2004, 17.

³⁹ Богдан Поповић, „Шта Срби имају да науче од Енглеза“, *КЛ*, бр. 56, 1. 4. 2007, 1, 16–17.

Ангажујући низ врских сарадника који су спорне појаве објаснили увођењем неопходне историјске перспективе и посежући за виђењима старијих аутора, који више нису међу нама, али јесу и увек ће бити незаменљиви сведоци и тумачи, успела је да понуди убедљиве одговоре на врло деликатна питања нашег доба. Са тим одговорима ми се можемо и не морамо сложити, али треба да имамо на уму да су их пружили људи неоспорне компетентности, стручног утемељења и развијене критичке свести.

Литература

- Батаковић Душан Т., *Дечанско питање*, Београд 1989.
- Исти, *Косово и Метохија: историја и идеологија*, Београд 2007.
- Исти, *Serbia's Kosovo Drama: a historical perspective*, Beograd 2012.
- Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, Београд 1985.
- Velikonja Mitja, *Titostalgija*, Beograd 2010.
- Екмечић Милорад, *Стварање Југославије 1*, Београд 1989.
- Ивановић Милан, *Метохија: споменици и разарања*, Нови Сад – Београд 2013.
- Јагодић Милош, *Српско-албански односи у Косовском вилајету (1878–1912)*, Београд 2009.
- Јовановић Слободан, *Из историје и књижевности 1*, Сабрана дела Слободана Јовановића, том 11, Београд 1991.
- Крестић Василије, *Геноцидом до велике Хрватске*, Нови Сад–Београд 1998.
- Исти, *Историچار у времену преломних и судбинских одлука (интервјуи и изјаве 1985–2010)*, Нови Сад 2011.
- Исти, „Југословенство“, *Срби 1903–1914: историја идеја*, приредио Милош Ковић, Београд 2015, 143–152.
- Исти, *Срби у Угарској 1790–1918*, Нови Сад 2013.
- Lebl Albala Paulina, *Tako je nekad bilo*, Beograd 2005.
- Ломпар Мило, *Дух самопорицања: прилог критици српске културне политике*, Нови Сад 2011.
- Мијић Емилија, „Yustalgija: сећање и материјална култура социјализма као оквир за конзумирање садашњости“, *Етноантрополошки проблеми* 3/2011, 763–782.
- Предлог Статута АП Војводине*: зборник радова са научног скупа одржаног 1. децембра 2008. у организацији Правног факултета Универзитета у Београду (редактор Ратко Марковић), Београд 2009.
- Simeunović-Bajić Nataša, „Jugonostalgija kao istraživački koncept istorije komuniciranja: moguće perspektive istraživanja“, *Етноантрополошки проблеми* 1/2012, 127–141.
- Spasić Ivana, „Jugoslavija kao mesto normalnog života: сећања обичних људи у Србији“, *Sociologija* 4/2012, 577–594.

Извори

Српски/Књижевни лист (2002–2015)

Dušan R. Bajagić, Sofija D. Božić

THE HISTORICAL DIMENSION OF CURRENT ISSUES OF CONTEMPORARY SOCIETY – ACCORDING TO *SERBIAN/LITERARY MAGAZINE* (2002–2015)

Summary

In the last fifteen years, certain issues from our past, about which science has not yet given the final word, encourage tumultuous polemics and deep divisions in Serbian society. The question of creation and destruction of the Yugoslav state, the fate of Kosovo and Metohija, Vojvodina, relationship to the East and the West and other issues are problems of the past that are still alive and current, burdening our times also. These issues have been echoed on the pages of *Serbian/Literary Magazine*, periodical publication that appeared on the Serbian media scene in 2002. As a monthly magazine for literature, culture and social issues, *Serbian/Literary Magazine* in more than 100 so far published issues, contributed to informing the public about the many issues that history has left in the present.